

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 796:39 (=161.2)

ЛЮБОВ КРАВЧЕНКО, ПАВЛО ХОМЕНКО

(Полтава)

НАУКОВІ ОСНОВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРИРОДНИЧОНАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Обґрунтовано методолого-теоретичні засади модернізації природничонаукової підготовки майбутнього фахівця фізичної культури у вищому педагогічному навчальному закладі; розроблено теоретичну концепцію та підходи до інтеграційно-функціональної моделі природничонаукової підготовки фахівця.

***Ключові слова:** модернізація професійної підготовки, природничонауковий компонент підготовки, фахівець фізичної культури.*

Сучасний стан розвитку педагогічної науки в Україні на фоні стрімкої інтеграції міжнародних зв'язків, соціокультурних і економічних відносин, прагнення країни стати повноцінним членом європейської та світової спільноти визначає зміну цільових орієнтирів професійної педагогічної освіти, вимагає переосмислення її стану через призму оновлення змісту, форм прояву та механізмів функціонування у суспільстві з урахуванням сучасних моделей семантичних і аксіологічних трансформацій свідомості та культури значних професійних спільнот. Завдання модернізації освіти в масштабах усієї планети ставлять на перший план формування фахівця високої якості і компетентності, здатного до системного узагальнення досвіду минулого та інноваційного пошуку шляхів самореалізації в умовах неперервних кардинальних змін інформаційного суспільства.

Професійна освіта сьогодні набуває значення чинника соціально-економічного, інтелектуального, духовного і фізичного оновлення суспільства, її провідними сутнісними характеристиками є безперервність набуття знань, фахова компетентність та ціннісне ставлення до власного фізичного стану і здоров'я нації в цілому. Особливо це стосується фахівця фізичної культури, від якого залежить посилення оздоровчого потенціалу фізичного виховання як компонента всебічного і гармонійного розвитку особистості, забезпечення диференційованого підходу до різновікових груп дітей і дорослих, прогнозування їхніх потреб і моделей життєтворчості. Це визначено в чинних державних документах: Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Законах України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про вищу освіту", "Про фізичну культуру і спорт", Цільовій комплексній програмі "Фізичне виховання – здоров'я нації", Державних тестах і нормативних оцінках фізичної підготовленості населення України, Концепції професійно-технічної (професійної) освіти тощо.

У той же час, як свідчать дані розробників Цільової комплексної програми "Фізичне виховання – здоров'я нації", майже 90% дітей, учнів і студентів мають відхилення у здоров'ї, понад 50% – незадовільну фізичну підготовку, близько 70% дорослого населення – низький та нижчий, ніж середній, рівні фізичного здоров'я (у тому числі у віці 16-19 років – 61%, 20-29 років – 67,2%, 30-39 років – 66%, 40-49 років – 81,5%, 50-59 років – 81%, 60 років і старші – 98,1%). Результати сучасних наукових досліджень, аналіз практики роботи загальноосвітніх навчальних закладів дають змогу виявити, що переважна частина фахівців фізичної культури недостатньо підготовлена до реа-

лізації інтегрованої системи професійних функцій та потребує вдосконалення професійно-педагогічної компетентності [1; 2; 4].

Аналіз комплексу джерел з проблеми дослідження дав змогу виявити, що фундаментальні питання професійно-педагогічної підготовки і формування компетентності педагогічних кадрів розглядають учені О. Абдуліна, А. Алексюк, А. Бойко, О. Глузман, С. Гончаренко, В. Євдокимов, Л. Кравченко, О. Міщенко, О. Мороз, О. Савченко, О. Сухомлинська, В. Щербина та ін. Результати теоретичного аналізу досліджуваної проблеми свідчать про зростання інтересу вітчизняних дослідників до підготовки фахівців фізичної культури, при цьому розглядаються такі її аспекти: створення ступеневої системи підготовки фахівців із фізичної культури (Я. Болюбаш, 1996; Т. Лахманюк, 1994; М. Шкіль, 1994); розробка психолого-педагогічних основ професійної майстерності вчителя фізичної культури (М. Кричфалуший, 1999); професійно-педагогічна підготовка спортивних педагогів (С. Балбенко, 1999; К. Козлова, 2001; Т. Овчаренко, 2002; В. Ялович, 1996); підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання до пошукової роботи (Л. Завацька, 1994); профорієнтаційна робота вчителя фізичного виховання (Ю. Ніколаєв, 1994); використання національних традицій у системі підготовки спеціалістів із фізичного виховання (О. Вацеба, 1994; І. Попеску, 1997; Є. Приступа, 1996; А. Цьось, 2000). Проблематика підготовки майбутніх учителів фізичної культури знайшла відображення у наукових працях Є. Вільчовського, Л. Волкова, О. Дубогай, Л. Зубанової, С. Канішевського, О. Корносенко, Г. Ложкіна, О. Петуніна, О. Свертнева, Л. Сущенко, Б. Шияна та ін.

Водночас практично не дослідженими залишаються наукові основи модернізації змісту і технологій природничонаукової підготовки майбутніх фахівців фізичної культури, не розроблена інтегрована система медико-біологічної освіти, не розкриті шляхи реалізації принципу єдності теоретичних знань з практикою навчально-тренувальної, методичної і самоосвітньої діяльності фахівців. У сучасній підготовці майбутнього фахівця фізичної культури у педагогічному ВНЗ провідне місце традиційно відводиться природничонауковій складовій, яка є базовою системотвірною основою для формування професійних спеціалізованих знань та вмій. Оскільки в останній час спостерігалось зростання уваги до предметів гуманітарної та соціально-економічної підготовки і професійної та практичної підготовки, то виникла тенденція зменшення загального відсотка природничонаукових дисциплін у структурі підготовки фахівців цієї спеціальності, яка відповідала загальнодержавній стратегії, зорієнтованій на професіоналізацію вищої педагогічної освіти. Проте така ситуація негативно відобразилася на якості і конкурентоздатності фахівця на ринку послуг, тому що він виявився позбавленим або обмеженим у знаннях і технологіях, які забезпечують цілісність сприйняття учня як об'єкта педагогічного пізнання і професійної діяльності.

Дидактичні та методичні проблеми дисциплін природничонаукового циклу не знаходять у вітчизняній педагогічній науці належного висвітлення у завершених системних дослідженнях стосовно фахівців фізичної культури. Не вивчалися такі важливі аспекти, як конструювання змісту інтегрованих природничих навчальних дисциплін та побудова їхньої наскрізної логіко-дидактичної структури, оновлення знань відповідно до нових досягнень анатомії, фізіології, біомеханіки, медицини та суміжних дисциплін; посилення взаємозв'язку фундаментальності і фахової спрямованості навчання; забезпечення варіативності та альтернативності, гуманізації й демократизації навчально-виховного процесу; удосконалення природничонаукової освіти на основі особистісного, аксіологічного і системно-діяльнісного підходів до навчання; вирішення завдань формування фахових компетенцій при вивченні фундаментальних дисциплін; виявлення основних напрямів, принципів, чинників, показників і критеріїв інтенсифікації навчання студентів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Мета нашого дослідження полягає в обґрунтуванні наукових основ та підходів до розроблення інтеграційно-функціональної моделі модернізації професійної природ-

ничонаукової підготовки майбутнього фахівця фізичної культури у педагогічному вищому навчальному закладі.

Закономірності, протиріччя, провідні тенденції оновлення підготовки фахівців в умовах розбудови національної системи освіти та ринкових економічних відносин виявили потребу в дослідженні, присвяченому модернізації природничонаукової підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищому педагогічному навчальному закладі на засадах посилення світоглядної спрямованості, особистісної зорієнтованості і варіативності освітнього процесу, розвитку системи інтегрованих компетентностей, наскрізного структурування змісту природничонаукових дисциплін, посилення природничонаукового компонента навчальних та виробничих практик. Це сприятиме вирішенню низки гострих суперечностей особистісно-соціального, загальнопедагогічного, теоретико-змістового, організаційно-технологічного характеру:

- між рівнем розробленості підходів до культивування здорового способу життя на основі комплексу природничонаукових знань про людину у світовій соціальній практиці, науці, підготовці фахівця фізичної культури і недостатньою теоретичною та методичною обґрунтованістю їх упровадження в освітньому процесі сучасних національних вищих педагогічних навчальних закладів;

- між об'єктивною потребою країни у висококваліфікованих фахівцях фізичної культури, здатних до професійного поступу в європейську і світову цивілізацію, та незадовільним станом природничонаукової підготовки цих фахівців, яка потребує інноваційного осучаснення, наскрізної інтеграції навчальних дисциплін і практик, що сприятиме підвищенню готовності педагогічних кадрів до оперативного реагування на нові запити ринку освітніх послуг та потреби здоров'язбереження кожної людини;

- між законодавчою і науковою готовністю національної системи освіти ефективно розв'язувати проблему збереження і зміцнення здоров'я нації та недостатнім рівнем практичної готовності випускників факультетів фізичного виховання педагогічних ВНЗ до використання багатофакторних знань, розроблення оригінальних диференційованих методик і власних технологій здоров'язбереження та спортивного розвитку дітей;

- між потребами оновлення системи професійної підготовки майбутнього фахівця фізичної культури, невід'ємною складовою якої є інтегроване вивчення природничих наук з урахуванням сучасних вимог гуманізації освіти, культурологічного, аксіологічного, компетентнісного, особистісного, технологічного, особистісно-діяльнісного підходів до організації навчання, та недостатньою дослідженістю теоретико-методичних основ цієї підготовки на факультетах фізичного виховання педагогічних ВНЗ;

- між цільовими настановами традиційної системи підготовки та інформування особистості майбутнього фахівця фізичної культури з природничонаукових дисциплін і суб'єктивною потребою студента бути рівноправним учасником процесу навчання, у якому використовуються його досвід, знання, спортивні досягнення, індивідуальні можливості й інтереси.

Майбутній фахівець фізичної культури – особистість, яка цілеспрямовано здобуває кваліфікацію відповідно до визначеного освітньо-кваліфікаційного рівня (ОКХ) в процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі, спрямованої на підготовку до подальшої професійної діяльності з формування високого рівня фізичної культури та культури здоров'язбереження учнів [1, с. 47].

Методологічну основу дослідження проблеми модернізації природничонаукової освіти становлять положення філософії, педагогіки, психології про теорію наукового пізнання; гуманістична філософія освіти; принципи історизму при аналізі педагогічних явищ, неперервності професійної освіти особистості; діяльнісний підхід до розуміння соціальної природи особистості, специфіки людської діяльності, її детер-

мінованості об'єктивними і суб'єктивними чинниками; загальнофілософські підходи до розуміння людини як найвищої цінності й самоцілі суспільного розвитку, творчої сутності особистості як суб'єкта і об'єкта власної життєдіяльності, пізнання і вдосконалення; положення педагогічної науки щодо розвитку особистості, її професійного становлення і самопізнання з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності.

В основу концепції покладено модернізаційні ідеї філософської інтерпретації цінності людини у контексті професійної освіти як особистості, здатної до самопізнання, самовдосконалення і саморозвитку, яка, пізнаючи основи наук, постійно вивчає себе й інших людей, професійно зростає, набуває компетентності вдосконалення власної життєдіяльності і забезпечення здорового способу життя своїх вихованців. На сучасному етапі модернізації вищої освіти України природничонаукова підготовка майбутніх фахівців фізичної культури набуває вагомого значення у ствердженні перспектив цивілізаційних процесів, вихованні здорових поколінь нації, що актуалізує гуманітарне значення природничонаукових знань, відкриває широкі можливості їх міжпредметної і транспредметної інтеграції для використання у процесі підготовки фахівців як джерела науково обґрунтованої інформації про збереження і зміцнення здоров'я та можливості досягнення високих спортивних результатів учнів.

Реалізація цих вимог забезпечується побудовою інноваційної логіко-дидактичної структури інтегрованих дисциплін та продуктивним її використанням при проектуванні і конструюванні змісту початкового матеріалу; розробленням принципів добору, структурування, ущільнення та оновлення навчальної інформації відповідно до досягнень сучасної медико-біологічної науки, профілю професійної діяльності майбутнього фахівця, актуальних вимог до розвитку компетентності особистості; створенням дидактичного забезпечення, яке відображає інформаційну та методичну складові кожної дисципліни, дає змогу реалізувати принципи особистісно орієнтованого навчання, забезпечує нерозривність системних зв'язків природничонаукового знання та змісту професійної практичної, гуманітарної і соціально-економічної підготовки.

Практичне втілення технологічної системи потребує ефективного використання організаційно-технічних, методологічних та методичних підходів до навчання, оновлення та структурування змісту природничонаукової освіти, поглиблення фундаментальності інтегративних курсів у поєднанні з їх професійною спрямованістю, продуктивного доповнення традиційних технологій навчання інноваційними. Усвідомлення провідної ролі природничонаукових знань, оволодіння сучасними технологіями навчальної діяльності та методологією системного мислення допоможе цілеспрямовано готувати студентів до майбутньої професійної діяльності та забезпечуватиме вивчення фахово зорієнтованих навчальних дисциплін на якісно вищому рівні, оскільки це вивчення істотно залежить від того, наскільки якість та рівень організації природничонаукової підготовки відповідає системотвірній ролі цих дисциплін у структурі наукових знань та фахової підготовки.

Модернізація природничонаукової підготовки майбутніх фахівців фізичної культури у педагогічному вищому навчальному закладі може бути успішно здійсненою при дотриманні таких основних умов: 1) розроблення теоретичної концепції природничонаукової підготовки на основі цілісності медико-біологічного і природничого знання та транспредметної інтеграції природничонаукових компетенцій фахівця фізичної культури; 2) створення оновленої дидактичної системи з інноваційною логіко-дидактичною структурою інтегрованих дисциплін на засадах добору, структурування, ущільнення та оперативного оновлення інформації відповідно до сучасних досягнень природничонаукового знання; 3) конструювання особистісно і соціально зорієнтованої компетентнісної інтеграційно-функціональної моделі та наскрізної професійно-педагогічної програми природничонаукової підготовки майбутніх фахівців фізичної культури, їх упровадження в освітньому процесі педагогічного вищого навчального закладу.

Практичне значення дослідження міститься у трансформуванні теоретичних положень, висновків і узагальнень на практичний науково-методичний супровід модернізації природничонаукової підготовки майбутнього фахівця фізичної культури, для чого розпочато розробку комплексу підручників та навчальних посібників з грифом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України для студентів факультетів фізичного виховання педагогічних ВНЗ, зокрема вже видано навчальні посібники “Загальна біомеханіка з основами фізіології м’язової активності” [3], “Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав” [4], готуються методичні рекомендації стосовно викладання й організації індивідуальної та самостійної роботи студентів з предметів медико-біологічного спрямування. Розроблено та впроваджено програмований педагогічний засіб на засадах інтеграції гуманітарної, природничо-наукової та професійно-практичної підготовки, який має навчальний та контрольний блоки.

Отже, обґрунтовано у системі професійної підготовки фахівця фізичної культури теоретико-методичні засади модернізації природничонаукового компонента підготовки майбутнього вчителя, виявлено її інноваційну інтегративно-компетентнісну сутність, закономірності та суперечності, розроблено теоретичну концепцію такої підготовки на основі ідей-концептів (здоров’язбереження, життєтворчості у реалізації спортивних здібностей, культивування раціонального способу життєдіяльності поколінь) у контексті сучасних вимог ринкового суспільства до фахівця та підходів до конструювання інтеграційно-функціональної моделі такої підготовки.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку полягають у розробці методологічних, теоретичних і технологічних основ набуття природничонаукової компетентності фахівців фізичної культури з урахуванням сучасних наукових підходів до здоров’язбереження, розвитку спортивних здібностей та культивування здорового способу життя у соціальній практиці і системі підготовки майбутніх учителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Сущенко Л. П.* Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту: (теоретико-методол. аспект): Монографія / *Л. П. Сущенко*. – Запоріжжя : Запоріж. держ. ун-т, 2003. – 442 с.
2. *Тимошенко О. В.* Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 : «Теорія та методика професійної освіти» / *Олексій Валерійович Тимошенко*; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. — К., 2009. — 587 с.
3. *Хоменко П. В.* Загальна біомеханіка з основами фізіології м’язової діяльності. Навчальний посібник [для студ. вищ. навч. заклад.] // *П. В. Хоменко, Є.А. Пінчук, О.К. Корносенко*. – Полтава : Друкарська майстерня, 2009. – 204 с.
4. *Хоменко П. В.* Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав: Навчальний посібник // *П. В. Хоменко, В. В. Бондаренко, О. К. Корносенко*. – Полтава : Друкарська майстерня, 2011. – 310 с.
5. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров’я нації», – К., 1998. – 45 с.

ЛЮБОВЬ КРАВЧЕНКО, ПАВЕЛ ХОМЕНКО

НАУЧНЫЕ ОСНОВЫ МОДЕРНИЗАЦИИ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Обоснованно методолого-теоретические основы модернизации естественнонаучной подготовки будущего специалиста физической культуры в высшем педагогическом учебном заведении; разработана теоретическая концепция и подходы к интеграционно-функциональной модели естественнонаучной подготовки специалиста.

Ключевые слова: модернизация профессиональной подготовки, естественнонаучный компонент подготовки, специалист физической культуры.

LYUBOV KRAVCHENKO, PAVLO HOMENKO

THE SCIENTIFIC BASIS OF THE MODERNIZATION OF THE NATURAL SCIENCE
TRAINING OF THE FUTURE PHYSICAL CULTURE SPECIALISTS

The methodological and theoretical basis of the modernization of natural science training of the future physical culture specialists in the higher pedagogical educational establishment are grounded; the theoretical conception and the approaches to the integration-functional model of natural scientific training of the specialist are created.

Keywords: *modernization of professional training, natural scientific training component, physical culture specialist.*

Одержано 16.09.2012, рекомендовано до друку 28.09.2012.